

UOT 74.01/09

NƏZAKƏT ƏHMƏDOVA*

QƏDİM TÜRLƏRİN ETNOGENEZİ VƏ GEYİM MƏDƏNİYYƏTİ

Məqalədə türk xalqlarının mənşəyi, tarix boyunca yayıldıkları ərazilər, dünyaya bəxş etdikləri mədəni töhfələr haqqında məlumat verilir. Oğuz, Qıpçaq, Karluq, Bulqar qollarını təşkil edən türk topluluqlarının fərqli və oxşar etnoqrafik özünəməxsusluqları və geyim mədəniyyətlərindən söz açılır. Azərbaycan türkləri, Anadolu türkləri, qazax, qırğız, özbək, türkmən, tatar, Altay türkləri, uyğurlar və digər türklərin geyim tərzləri və onları təşkil edən əsas elementlər barədə danışılır.

Açar sözlər: etnogenез, türk, mədəniyyət, ənənəvi geyim, əsas elementlər.

Beş min illik böyük tarixə sahib türklər dünya mədəniyyətinə ilk töhfələr vermiş xalqlar sırasındadırlar. Çox qədim yaşayış məskənləri, divar rəsmləri, heykəl və relyeflər, kurqanlar, qızıl və gümüş əşyalar, silahlar, ən qədim xalça nümunələri və digər maddi-mədəniyyət abidələri türklərin yaşadığı ərazilərdən üzə çıxarılmışdır. Bu arxeoloji materiallar, qaya rəsmləri, damğalar, çoxsaylı simvollar, sitayiş obyektləri türklərin dünyanın ən əski və mədəni xalqlarından biri olduğunu sübut edir.

Tarixi qədər hökmranlığı da qədim olan türklər hakimiyyətləri altında olan xalqlara qarşı ədalətli və alicənab olmuşlar. İnsani dəyərlərə hörmətlə yanaşması, istilə altına aldığı xalqlara rəhmətli davranması sayəsində türkün dünya üzərində uzun sürən hakimiyyəti olmuşdur.

Türklərin ilk vətəni e.ə. IV-III minilliklərdə Asiya və Avropanın bir çox ərazilərində yayıldıkları İdil-Ural bölgəsidir. Bu coğrafiyada mövcud olan çöllük və meşələr, çaylar ovçuluq, baliqçılıq üçün olduqca əlverişli idi. Mədəni yataqlarının bolluğu iqtisadi baxımdan yüksəlişə səbəb olmaqla yanaşı bədii metal və plastika sənətinin inkişafına da şərait yaratmışdır.

Türklər öz varlıqlarını qoruyub saxlamaq üçün köç etmək zorunda qalmış və dünyanın müxtəlif yerlərinə səpələnərək qədim dövrlərdən başlayaraq qollara ayırılmışdır. Bu da onları digər dünya xalqlarından fərqləndirən əsas xüsusiyyətlərindədir. Yeni yurdlar, əlverişli iqlimlər tərpaq və köçlərin əsas səbəbləri olmuşdur. Demək olar ki, tarixin hər bir mərhələsində bir çox coğrafi ərazidə türk dövlətlərini görmək mümkündür. Bu dağınçılıq araşdırmaçıları üçün də, müəyyən çətinlik törətmişdir. Türk qollarının əksəriyyəti öz mənsubiyyətini qoruyub saxlamış, digər millətlərə qovuşmamış və bir-birlərindən fərqli adlar almışlar.

Demək olar ki, müasir zamana kimi öz varlığını mühafizə edərək saxlayan türk topluluqları yenə də ilkin yaşayış yerlərində məskunlaşmış və öz zəngin maddi və mənəvi irsirlərinə sahib çıxmışlar. Bu böyük, ucsuz-bucaqsız ərazilər Uzaq Şərqdən Volqaya kimi böyük Sibir çöllərini, Altay torpaqlarını, Qara dənizin Şimal sahillərini, Volqa boyu əraziləri, Balkanları, Cənubi və Şimali Qafqazı, Orta Asiyamı, Çin ərazisini, Ön Asiya, Kiçik Asiya və Mərkəzi Asiyamı əhatə etmişdir.

Çox qədimlərdən türk adıyla altaylı xalqları adlandırmışdılar. 552-ci ildə Göytürk xaqanlığı ilk dəfə türk sözünü dövlətin rəsmi adına çevirdi. Türkcə danışan xalqlar da məhz bundan sonra türk adı ilə çağırılmışdır. Türk sözü güclü, qüvvətli kimi mənaları ifadə edir.

Qədim və orta əsrlərdə çoxsaylı türk dövlətləri ortaya çıxmış və tarixə meydan oxumuşlar. Skif, Sarmat, Hun, Göytürk, Bulqar, Xəzər, Avar, Uyğur, Oğuz Xaqanlıqları və digərləri dünya siyasi və mədəniyyət tarixində özünəməxsus iz qoymuşlar.

Türk xalqları haqqında həm qədim, həm də orta əsr tarixçi və səyyahların, yazarların

əsərlərində danışılmışdır. Herodot, Strabon, Ptolomey, Plini, Rəşidəddin, İbn Həvqəl və başqaları türklərin tarixi və zəngin mədəniyyətdən bəhs etmiş müəlliflərdir.

Onu da, qeyd etmək ki, uzun zaman türk tarixi saxtalaşdırılmış və bir çox məşhur türk xalqları fars mənşəli kimi qələmə verilmişdir. A.P.Smirnov, M.İ.Artamonov, V.U.Murzin və başqa skif incəsənəti tədqiqatçıları fars təsiri altında olmaqla türklərin zəngin mədəni irsini bilərəkdən görməzdən gəlmişlər. 1980-ci ilin oktyabr ayında Özbəkistandan paytaxtı Daşkənd şəhərində keçirilmiş III Sovet Türklöjü Konqresində çıxış edən türklöq professor M.Z.Zəkiyev haqlı olaraq qeyd etmişdir ki, Hun dönməsinə qədər olan türklərin, yəni, skif, sak, sarmat, mäsaget, alanlar, kuşanlar və s. dil və mədəniyyətinin fars tədqiqatçıları tərəfindən aradırlması bəzi etnogenetik nəzəriyyələrin əsasını qoymuş və beləliklə Altay, Ural ətrafı, Orta Asiya, Şimali Qafqazın arxeoloji mədəniyyəti İran etnosuna aid edilmişdir [2, s. 24].

Lakin, S.Y.Malov, A.N.Kononov, N.A.Baskakov, L.N.Qumilyov, M.Z. Yampolski, M.Zəkiyev və başqa alim tədqiqatçılar müxtəlif ərazilərdə yaşayan türk xalqları arasında dil və mədəniyyət bağlılığı haqqında araşdırmalar təqdim etmişlər. Türk dünyasının tanınmış nümayəndəsi, məşhur qazax yazıçısı Oljas Süleymanov "Az Ya" əsərində türklərin dünya mədəniyyətinin inkişafında oynadığı mühüm rolunu inandırıcı dəlillərlə sübut etmişdir. Lakin keçmiş SSRİ Elmlər Akademiyası bu kitabı qeyri-obyektivlikdə günahlandıraraq qəbul etməmişdir.

Türklərdə kurqan mədəniyyəti mühüm yerə malikdir. Kurqanlardan aşkar olunmuş artefaktlar və türklərin dəfn ənənələrini nümayiş etdirən dəlillər böyük maraq doğurur. Məzarın yerini qamış, ot, keçə ilə örtüb ölmüş insanı atıyla birlikdə dəfn edirdilər. Keçə qadırlarda yaşamaları, at əti və qırmızı qidalanmaları türklərin səciyyəvi etnoqrafik özəlliklərindəndir. Çatal-Huyuk, Hacılar, Anau, Namazgah, Keltəminar, Pəzirçü, Andronova türklərin yaşadığı ərazilərdə mövcud olmuş möhtəşəm mədəniyyətlərin indiyə qədər bilinənləridir.

Andronova mədəniyyətinə kimi Orxon-Yenisey abidələri türklərin ən əski mədəniyyəti hesab edilir. Ancaq, Esik kurqanından "Altun xalqını adam" və çoxsaylı türk əşyaları birlikdə aşkar olunmuş gümüş təyin üzərindəki "Xanın oğlu 23 yaşında öldü. Esik xalqının başı sağ olsun" kimi oxunmuş iki sətirik yazı özündə 25 əsrlik bir tarixi daşıyır. Yəni yazılar üzərində aparılmış ekspertizamanın sonucu olaraq müəyyən edilmişdir ki, onun tarixi e.ə. V-IV yüzilliyə gədir.

1958-ci ildə ingilis arxeoloqu Ceyms Mellartın Türkiyənin Konya ərazisində aşkar etdiyi Çatal-Huyuk mədəniyyəti dünyanın bilinən ən qədim iki şəhərindən biri olmaqla doqquz min illik tarixi yaşadır. Evlərinin rəsmlərlə bəzənmiş çatal-huyukluların həm də xarici görünüşlərinə fikir vermiş, bəzək əşyaları ilə yanaşı qədim dünyada ilk dəfə kosmetikadan və güzgüdə istifadə etmişlər. Qazıntılar zamanı üzə çıxarılmış kirşan, boya qutuları, obsidiandan hazırlanmış güzgü bunun əyani sübutudur.

Türklər müxtəlif peşə sahələrində qədim dövrlərdən başlayaraq özlərini sınamışlar. Ən qədim sənətlərindən biri dəmirçilik olmuşdur. Xüsusilə, Altay türkləri dəmirdən yaratdıqları sənət sədəvrləri ilə daha ünlü idilər. Onların yüksək bədii-estetik dəyərləri, döyüş ruhunu parlaq şəkildə özündə əks etdirən silahları, silahları tortib edən dekorativ elementləri, zörgərlik əşyaları, möişət nümunələri və digər çoxsaylı sənət inciləri bu fikirləri söyləməyə ciddi əsas verir.

Yazılı məxəzlərdən görmək olar ki türklər geniş şəkildə məskunlaşdıqları Orta Asiyada dəmirin sonayə üsulu ilə istehsalını həyata keçirən ilk xalq olmuşdurlar. Jujan xaqanı Anaxuan türklər haqqında deyirdi: "Mənim dəmir əridənəm".

Türk xalqının formalaşma prosesində oğuz qolu əlahiddə rola sahibdir. Onlar öz qəhrəmanlıqları ilə, etnoqrafik özünəməxsusluqları və zəngin mədəniyyətləri ilə digər qollardan seçilir. Oğuz boyu monqol istilasına uğramamış və öz varlığını qoruyub saxlamış yeganə türk qoludur. Uyğur, Qıpçaq, karluq kimi türk qollarının isə monqol işğalına məruz qalması

onların monqollarla qarışmasına səbəb olmuşdur. Bu gün Orta Asiyaya yaşayan türklərin böyük əksəriyyəti məhz türk-monqol qarışığından törəyən xalqlardır [5, s. 16].

Oğuz "ok" və "uz" söz birləşməsindən meydana gəlmişdir. Məşhur macar alimi Y.Nemetin gəldiyi bu nəticəyə görə "ok" qəbilə, boy, "z" isə cəm ədatıdır. Yəni, oğuz boylar deməkdir [5, s.29].

İlk dəfə bu ad Yenisey kitabələrindən məlum olmuşdur. Oğuzlar 24 boydan ibarət olmuşdur. Bu böyük qolun adı daşdığı Oğuz xanın altı oğlu və hər oğlundan dörd nəvəsi var idi. Onların cəmi birlikdə iyirmi dörd etmişdir ki, bu qrupda birləşən türklərin soyları onlara bağlıdır.

Oğuzlar iç və dış oğuzlara bölünürdülər. "Üç ox" və "Boz ox" oğuzların iki ana qoludur. Hər iki qol 12 boyu əhatə edir. Boz oxlara Gün xanın oğulları Qayı, Bayat, Alaevli, Qaravəli, Ay xanın oğulları Yazır, Döyər, Dodurğa, Yaparlı, Ulduz xanın oğulları Avşar, Qızıq, Baydili, Qarğın daxildir. Üç oxları isə Göy xanın oğulları Bayandur, Peçeneq, Çuvaldar, Çöpni, Dağ xanın oğulları Salur, Ayırım, Alayuntlu, Yüregir, Dəniz xanın oğulları İgdir, Buğdüz, Yıva, Qımıq təmsil edir.

İyirmi dörd türk boyunun hər birinin özünə aid damğası mövcud olmuşdur. Fəzlullah Rəşiddədinin "Cəme-ət-təvrix", Mahmud Kaşğarının "Divanülügət-it-türk" əsərlərində bu damğaların təsvirləri yer almışdır.

Sır-Dərya oğuzları ən güclü qövmlər olmaqla dünya tarixində mühüm rol oynamışlar. Səlcuqlu və Osmanlı imperiyaları məhz bu qövmin meydana gətirdiyi böyük imperiyalar olmuşdur. İslamı qəbul etdikdən sonra oğuzlara türkmən adı verilmişdir. XI əsrdən türkmən adlandırılan oğuzlar hazırda Türkiyə, Azərbaycan, Türkmənistan, Balkan yarımadası, İran və İraqda yaşayan türk xalqlarının ulu babalarıdır.

İbn Fədlan, Məsüdi kimi ərəb tarixçiləri oğuzların həyat tərzini, şəhərləri, adət-ənənələri haqqında böyük maraq doğuran qeydlər etmişlər.

Türk tarixinin məşhur araşdırıcısı Fəruq Sümərin "Oğuzlar (türkmənlər)" kitabında qeyd olunduğu kimi X əsrin birinci yarısının ortalarında beş türk eli mövcud olmuşdur. Onlar oğuzlar, karluqlar, uyğurlar, kiməklər və qırğızlar olmuşdur [5, s.50].

Uyğur qolu on boydan ibarət olmuş və oğuzlardan seçilmişlər. Uyğurlar bir əsr boyu Orxon çöllərinin sahibi olmuş daha sonra qırğızlar tərəfindən sıxışdırılaraq Çinə doğru hərəkət etmiş, bir hissəsi isə onlara əsir düşmüşlər.

Uyğur sözünün mənası müttəfiq və yaxud uyuşan, yovuşan deməkdir. İlk xaqanları Kutluq Bilgə Gül olmuşdur. Türk dünyasının məşhur ədəbi nümunələri olan Mahmud Kaşğarının "Divani-lügəti-Türk", "Kutatqu-Biliq" məhz bu türkdə qələmə alınmışdır. Uyğur miniaturları, eləcə də məbədləri tərtib edən freskaları bütün türk dünyası təsviri sənətinə təsir göstərmişdir. Demək olar ki, məhz bu kitab və divar rəsmləri vasitəsilə türk obrazının necəliyi, yaşayış tərzini, ənənələri və s. öyrənmək mümkün olmuşdur.

Qırpaqlar IX əsrdə eldən ayrılaraq qərbə köç etmiş və oğuzlara şimaldan qonşu olmuşlar. Bulqar türkləri xristianlığı qəbul edərkən slavyanlar işçisində assimilyasiya oldular. Hunlar Qara dəniz sahillərinə gəldikdən sonra burada türk xalqları ilə qarışmış və yeni topluluq bulqarlar adlanmışdır. Bulqar sözünün mənası da, qarışmaq deməkdir. Bu əsasən Dunay ətrafında məskunlaşan bulqarlara aiddir. Volqa ətrafında məskən salanlar isə tatar adlanı və türk kimliklərini qoruyub saxlamışlar. Xristianlığı qəbul etmiş bulqar xalqlarında ənənəvi din olan şamanizmə də, inan qalmışdır. Ailə ənənələri, dini mərasim və bayramlara önəm verilir. Milli qiymətləri qorunub saxlanılmışdır. Ümumiyyətlə, Altay türkləri qədim türk ruhunu ən yaxşı qoruyub saxlayan qövmlərdir.

Etnoqrafik özünəməxsusluğunun başlıca elementlərindən biri də milli geyimlərdir ki burada

xalqın estetik dünyagörüşü, ənənələri, qıscacası yaşayış tərzini əks etdirir. Türk xalqlarının hər birinə xas olan motivlər, ornamentlər başqa sözlə onlara xas olan xarakterik cəhətlər vardır ki, bu digər xalqlarda təkrar olunmur.

Qədim dövrlərdən başlayaraq bütün təsviri materiallara baxsaq görərik ki, qadın və kişilərin geyimləri arasında çox da fərq olmamışdır. Qadın geyimləri ətkəllərinin uzunluğuna görə əks cinslərinin geyimlərdən fərqlənmişdir. Və ən maraqlı cəhətlərdən biri də odur ki, əski türklərin geyimləri forma etibarilə bugünkü müasir modəni qiymətlərə çox yaxın olmuşlar.

Türklərin döyüş geyimləri haqqında L.N.Qurniyov "Qədim türklər" kitabında qeyd edir: "Döyüş paltarları baş geyimindən və zirehdən ibarətdir. Yaxalığı çənələrinə qədər çatan xalət geyinirdilər. Xalətin üstündən metal lövhəciklərdən düzəldilən zireh geyinirdilər. Zireh dizə çatır, bəldən nazik kəmərlə bağlanır" [1, s.82-83].

Oğuz dastanlarına əsasən də, onların geyimləri haqqında müəyyən fikir formalaşır. Dastanlarda geyim don adlanır. Qədim türklər geyimə don deyirdilər və geyimlər isə iç və çöl geyim olmaqla ikiyə bölünürdülər. Və bu geyimləri "iç don", "çöl don" adlandırır dirlər.

Yenə də dastanlara istinadən köynək geyindikləri məlum olur. Oğuz xalqının geyimi əsasən yun və keçədən olmuşdur. Demək olar ki, bütün türk xalqlarının baş geyimi kimi bökək geyiş yayılmışdır. Etimoloji mənasına görə bürünmək, qapanmaq anlamına gəlir.

Oğuzlar ayaqqabıları "ədik" və "soqman" adlandırmışlar. Soqmanın formaca hansı şəkildə olduğu yaxşı bilinməsə də ədiyin boğazlı, dikbucaqlı və dəbansız olması güman olunur. Bu cür ayaqqabı uzun əsrlər boyu türklər tərəfindən (xüsusilə Anadolu türkləri) geyinilmişdir.

Yenə də Fəruq Sümərin "Oğuzlar"ında qeyd edilir ki, Əbu Düləf öz səyahət mətnində oğuzların kürk və kətan paltarları geydiklərini yazmışdır. Ancaq müəllif ərəb səyyahının bu fikirlərini qəbul etməyərək ipək geyimləri İslam ölkələrindən gələn ərnəğanlar hesab etmişdir. Çünki türklərin yun və keçə geyimlərini geydiyini molumdur [5, s.69]. Toğrul boyun pambıqdan ağ paltar geyinməsi isə İrana hakim olduqdan sonra olmuşdur.

Dastanlar oğuz igidlərinin qulaqlarına qızıl sığır taxdığına da bəyənir. Daha bir maraqlı doğuran məqam oğuzların yaraşlıq igidlərinin üzələrinə niqab taxması ilə bağlıdır. "Bunlar başlıca olaraq Qanturalı, Qara Çəkür və oğlu Qırx Qınuq və boz ayırlı Bamsı Beyrək idi" [5, s.357].

Müasir dünyada iki yüz əlli milyondan çox türk yaşasa da, onlardan müstəqil dövlət quruluşuna malik olanları Türkiyə Cümhuriyyəti, Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan və Türkmənistandır. Digər türk topluluqları isə mədəni muxtariyyət şəklində öz varlıqlarını qoruyub saxlamaqdadırlar. Rusiya Federasiyası daxilində Tatanstan, Başqırdıstan, Yakutiya dövlət statusu əldə etmiş, tuvalar, altaylar, xakaslar, çuvaşlar isə muxtar dövlətlər şəklində mövcuddurlar. Qazaxların böyük əksəriyyəti isə Moldaviyada Qaqauziya adlı muxtar ərazidə məskunlaşmışlar.

Türkiyə türkləri, azərbaycanlılar, türkmənlər, tatarlar, qazaxlar (Oğuz), başqırd, qazax, qaraqalpaq, Qaraçay, qumuq, qırğız, noqay (Qırpaq), yakut, çuvaş (Bulqar), özbək, uyğur (Kar-ı) qollarını təmsil edən türk xalqlarıdır. Xristian dininə etiqad edən qazax, yakut (Saxa) və çuvaşlardan başqa digər türkdilli xalqlar İslam dininə sitayiş edirlər.

Sadalanın hər bir türk xalqının estetik dünyagörüşünü ifadə edən, özünəməxsus, həm oxşar, həm də fərqli özəlliklərə məxsus milli geyimləri mövcuddur. Türkiyədə daha çox Səlcuqlu və Osmanlı dönməndən formalaşmış çeşidlənən geyimlər üstünlük təşkil edir. Kişi libaslarına köynək, şalvar, gödəkkə və qurşaq daxildir. Baş örtüyü kimi fəs, çalma və sarığı qeyd etmək olar. Ənənəvi qadın geyimləri isə enli köynək, enli balaq şalvar və enli tumandan ibarətdir.

Azərbaycan türklərinin ənənəvi geyimləri kimi kişi libaslarını təşkil edən köynək, şalvar, arxalıq, arxalığın üstündən geyinilən çuxa və papağın adını çəkmək olar. Qadınlar da öz

növbəsində köynək. zərif parçadan tikilmiş enlibalaq şalvar, arxalıq və enli tuman geyindirilər. Başlarına kəlağayı, boyunlarına isə bahalı daş-qaş və metaldan boyunbağı taxırdılar.

Qazax və qırğız xalqlarının geyimləri oxşarlıq təşkil edir. Kişilər köynək, şalvar, beşmet (dar çiyinli, dizə qədər olan dik yaxalıqlı geyim) geyinir, dəri kəmərlə taxırdılar. Baş geyimi kimi xəzdən tikilmiş börk, ucu çiyinə çatan timak məşhur olmuşdur. Qadınları isə uzun don, şalvar, gödəkcə geyindirilər. Saukele toy geyimləri olmuşdur.

Türkmənlərin kişi geyimləri köynək, şalvar, arxalıq, baş geyimləri isə təkyə üstündən qoyulan qoyun dərisindən tikilmiş təlpəkdən ibarət olmuşdur. Qadınlar uzun paltar, geyinir, başlarına yundan və ya ipəkdən iri şal örtürdülər. Qızların baş geyimi daha fərqli olmuşdur. Onlar başlarına sikkələrlə bəzədilmiş taxya bağlayırdılar.

Tatarların həm qadın, həm də kişi geyimlərinə gülmək adlı köynək, şalvar, kamzol və beşmet daxildir. Kişilər tütəbəy, kələpüş adlanan baş geyimi geyinirlər. Qış fəslində onların üstündən bürək adlı papaq qoyulur. Qadınların baş geyiminə isə məxmər kalfak, gümüşlə bəzədilmiş kaşpau adlı papaq, tastar və tükərək adlı şal daxildir.

Şalvar, köynək, üzərindən xələt, uzun qollu qoyun kürkü, dəri çəkmə Altay türklərinin geyimini təşkil edir. Başqırd kişilərinin qiyafəsi isə enli balaq şalvar, köynək, xələtdən, baş geyimi isə araqçından ibarətdir. Qadınlar gəldək adlı uzun don geyinir, kəsməy adlanan kəlağayı örtürdülər. Qızların baş geyimi isə əsasən, sikkələrlə bəzədilmiş təkyə təşkil etmişdir.

Uyğur kişi geyimlərinin libasını köynək, şalvar, xələt, arxalıq, araqçın, dəri ayaqqabı təşkil etmiş, qadınları isə Mərkəzi Asiya tipli qolsuz, uzun don geyinmişdir. Ənənəvi geyimləri ilə seçilən daha bir türk xalqı çuvaşlardır. Yem adlı enlibalaq şalvar, kepe adlı köynək, şupar adlı üst geyimi, kerek adlı kürk kişilərin əsas qiyafəsini təşkil edir. Xuşpu və tuxya adlı sikkələrlə bəzədilmiş papaq isə qadınların baş geyiminə aiddir.

Geyim də sanki, canlı orqanizm kimi dəyişikliyə meyl göstərdiyi üçün türk xalqları da öz maddi-mənəvi inkişafı boyunca dünyada gedən modernləşmənin bir parçası olmuş və qiyafələri də müasir şəkildə olmuşdur. Bununla yanaşı milli ənənələr də unudulmayaraq daha çox yaradıcılıq istiqamətli geyim konsepsiyasının formalaşmasında əsas ünsürlərdən biri kimi çıxış etməkdədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Qumilyov L.N. Qədim türklər. Bakı: Gənclik, 1993.
2. Laypanov K.T. Miziyev I.M. Türk halklarının kökeni. İstanbul, 2008.
3. Özdək R. Türkün qızıl kitabı. Bakı: Yazıçı, 1992.
4. Rəşidəddin F. Oğuznamə. Bakı: Azərənşir, 1992.
5. Sümər F. Oğuzlar (türkmənlər). Bakı, 2013.
6. Peter B. Golden. An Introduction to the History of the Turkic Peoples. Ethnogenesis and State-Formation in Medieval and Early Modern Eurasia and the Middle East. 1992, Otto Harrassowitz Wiesbaden.
7. Баскаков Н.А. Тюркские языки. М., 1960.
8. Баскаков Н. А. Алтайская семья языков и ее изучение. М., 1981.
9. Кубарев Г.В. Культура древних тюрков Алтая (По материалам погребальных памятников). Новосибирск, 2005.
10. Мурзин В.Ю. Скифская архаика Причерноморья. Киев, 1984.

*Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət
Universitetinin dissertantı
e-mail: neyzimi@gmail.com

THE ETHNOGENESIS AND CULTURE OF CLOTHES OF ANCIENT TURKIC PEOPLES

The article provides information on the origins of Turkic peoples, their territory throughout history, and the cultural contributions, they gave to the world. Different and similar ethnographic peculiarities, clothing culture of the Turkish communities forming the Oghuz, Kipchak, Karluk, Bulgar groups are specially mentioned. The main elements of clothing of the Azerbaijani turks, Anatolian turks, kazakhs, kyrgyzs, uzbeks, turkmens, tatars, Altai Turks, uighurs and other turks emphasized in the article.

Keywords: *ethnogenesis, Turks, culture, traditional clothes, basic elements.*

ЭТНОГЕНЕЗ И КУЛЬТУРА ОДЕЖДЫ ДРЕВНИХ ТЮРКОВ

В статье приводится информация о происхождении тюркских народов, территории их распространения на протяжении всей истории и культурном вкладе, который они вносят в мир. Упомянутся различные и сходные этнографические особенности огузской, кыпчакской, карлукской, болгарской тюркских общин и культуре их одежды. Анализу подвергнутся основных элементах одежды азербайджанских и анатолийских тюрков, казахов, киргизов, узбеков, туркмен, татар, алтайских тюрков, уйгур и др.

Ключевые слова: *этногенез, тюрки, культура, традиционная одежда, основные элементы.*

(AMEA-nun müxbir üzvü Ərtegin Salamzadə tərəfindən təqdim olunmuşdur)

Daxilolma: İlk variant 29.03.2019
Son variant 24.06.2019